

Ölmek Kolay İş*

Özgür Gökmen
og@ozgurgokmen.net

An Easy Thing

Paco Ignacio Taibo II

Kilmarnock ve Londra: Friction Books, 2005. ISBN 0954950712, 246 sayfa.

Muertos Incómodos (Falta lo que falta)

Subcomandante Marcos ve Paco Ignacio Taibo II

México, D.F.: Joaquín Mortiz, 2005. ISBN 9682710057, 235 sayfa.

Roman, hakikatin kendisi gibi, hepimizin bildiği ve hepimizin başına gelen tarih gibi, durulmak ya da kendini izah etmek arzusu olmaksızın dans eden ve bir yerden ötekine sıçrayan parantezler, gizli tehlikeler, dönencelerle doludur.

(Paco Ignacio Taibo II)

Héctor Belascoarán Shayne'i tanıyor musunuz? Baba tarafından Bask, anne tarafından İrlandalı. ABD'den yüksek lisanslı bir mühendis. Daha doğrusu, eski mühendis. Zira 1970'lerin başında dolgun bir maaşı, iyi bir evi, bir de eşi varken, zor olsa da, sezgisel olarak kendini huzursuz eden bu hayatı, bildiği tek hayatı, geride bırakmış. Özel, kendi tabiriyle, bağımsız dedektif olarak yeni bir hayata başlamış. Hem de böyle bir mesleğin daha önce hiç işitilmediği, fakat her şeyin mümkün kabul edildiği bir ülkede. Meksika'da. Nadir bir şahsiyet, anlayacağınız. Babası İspanya İç Savaşı'nda Cumhuriyetçilerin safında savaşmış. Erkek kardeşi sosyalist bir sendikacı. Ofisini bir tesisatçı, bir döşemeci ve kanalizasyon uzmanı genç bir mühendisle paylaşıyor. İyi bir plak koleksiyonu var. Sigaraya ve gazoza düşkün. Tanıştığımızda sene 1977'di. Belascoarán Shayne Mexico City kadar parçalanmıştı. Terk ettiği orta sınıf hayatı hafızasında henüz çok tazeydi. Gönlü yaralıydı, atkıyruklu sevgilisi kendinden uzakta, Avrupa'daydı. Annesini yeni kaybetmişti. Hükümetin gazoz fiyatlarına sürekli yaptığı zamdan şikâyetçiydi. Yalnızlıktan mustarıptı. Ve sadece 31 yaşındaydı.

**Birgün Kitap Eki*, 24 Ocak 2006

Polisiye severler, Meksikalı eylemci, tarihçi ve yazar Paco Ignacio Taibo II'nin meşhur kahramanından bahsettiğimi anlamış olmalı. Türkiyeli okur, kendisiyle tanışma fırsatını 2000'li yılların başında yakaladı. Fakat Belascoarán Shayne polisiyeleri ne yazık ki kronolojik olarak çevrilmedi Türkçeye. Altı kitaplık dizinin¹ önce üçüncüsü yayımlandı. 1980'lerin başında geçen *Mutlu Son Yoktur*'da (Everest, 2002) Belascoarán Shayne tek gözünü hâlihazırda kaybetmişti. Sağlam kalan gözü ülkesindeki siyasi pisliklerin faillerinin peşinde koşarken iyice kararmıştı ve bu durum hayatına mal olacaktı. Bunu dizinin ikinci kitabı izledi. *Havada Bulut* (Agora Kitaplığı, 2003), Belascoarán Shayne'i delik deşik olmuş bedenine yağmur yağarken terk eden okuru şaşırtmış olmalı. Gerçi insan dizinin dördüncü kitabında da şaşırmadan edemiyor. *Aynı Şehre Dönüş* (Everest, 2005), tek cümlelik bir özdeyişle başlar: "Her diriliş seni daha da yalnız kılacak." Ve Belascoarán Shayne biricik aşkına sorar: "Kaç defa öldün?.. Ben öldüm. Birçok kez." Bu diriliş için Taibo II'nin bir özrü yoktur, ama kısaca bir açıklama yapar. Belascoarán Shayne'i hayata döndüren büyüün, Meksika'nın dirilişlerle dolu kültürel geleneğinin bir parçası olduğunu söyler. Belascoarán Shayne, 1980'lerin sonuna doğru dirilmiş, kendisini Cardenas muhalefetini bastırmaya çalışan Kurumsal Devrimci Parti adamlarının, arkeoloji kaçakçılarının, CIA ajanlarının içinde bulmuştur. Daha doğrusu, Nikaragua'da çevrilecek pis bir iş için, Meksika'da uyuşturucu karşılığında silah takası yapacak, vaktiyle Che Guevara'nın ellerini kesmiş olduğu söylenen bir ajanın peşinde! *An Easy Thing* (Kolay İş), gözünü budaktan sakınmayan, sosyalizan, bir miktar müstehzi, hayli nihilist ve aşırı derecede kaderci kahramanımızın ilk macerası. Dizinin diğer kitapları gibi bir özdeyişle başlıyor. Mayakovski'den. "Bu hayatta, ölmek kolay iş. Yaşamak çok daha zordur." *An Easy Thing*'de tarih Şubat 1977'dir. Belascoarán Shayne aynı anda üç iş teklifini birden kabul eder. Eski porno, yeni pembe dizi yıldızı bir aktiris, başı dertte olan kızı için kiralar dedektifimizi. Genç kız annesine derdini anlatmaktadır. Grev tehdidi altındaki bir firmanın patronu, fabrikada ölü bulunan eşcinsel bir mühendis vakasıyla gelir. Patron, Meksika polisinin cinayeti kolayca grev hazırlığındaki sendikaya ihale edebileceğini açıkça kabul etmekte, fakat her nedense gerçek failin bulunmasını istemektedir. 50'li yaşlarda bir Meksikalı ise kendisine bir hikâyeyle gelir. Tarih kitaplarına göre 1919'da, Chinameca'daki bir plantasyonda ölümle son bulan, buna rağmen toplumsal hafıza sicillerinde devam etmiş bir hikâye... Müşterisi, Meksika Devrimi'nin efsanevi lideri Emiliano Zapata'nın hayatta olduğunu düşünmekte, Belascoarán Shayne'den artık 97 yaşında olması gereken Zapata'yı bulmasını istemektedir. Tüm bunlar yetmezmiş gibi, annelerinin ölümüyle üç kardeşe babalarından kalma bir vasiyet olduğu ortaya çıkar. Belascoarán Shayne, babasının her zaman evin bahçesinde gazete okurken gördükleri, sakin ve huzurlu adam olmadığını büyük bir şaşkınlıkla öğrenecektir. Üstelik vasiyet, işçi sınıfı adına İspanya'daki rejimle

¹Dokuz kitaplık dizinin olacak—ög, 2007. Yayın sırasına göre, varsa İngilizce ve Türkçe çevirilerin adlarıyla birlikte: *Días de combate* (1976); *Cosa fácil* (1977) [*An Easy Thing*]; *Algunas nubes* (1985) [*Some Clouds*, *Havada Bulut*]; *No habrá final feliz* (1981) [*No Happy Ending*, *Mutlu Son Yoktur*]; *Regreso a la misma ciudad y bajo la lluvia* (1989) [*Return to the Same City*, *Aynı Şehre Dönüş*]; *Amorosos fantasmas* (1989); *Sueños de frontera* (1990) [*Frontera Dreams*]; *Desvanecidos difuntos* (1991); *Adiós, Madrid* (1993).

savaşan sendikalara ödenmesi gereken bir borçla ilgili yeni bir vaka daha yıkacaktır dedektifimizin omuzlarına.

Taibo II, dedektifimizin çözmeye çalıştığı vakalar çerçevesinde, her zaman yaptığını yapıyor ve bize kurumları artık iyice yozlaşmış Meksika Devrimi'nin 20. yüzyıl sonundaki sıra dışı hikâyesini anlatıyor. Sıradan insanların, işçilerin, seyyar satıcıların, lokanta işleten kadınların; daha kalburüstü olanların, bir aktrisin, kendisini geceleri radyodan insanlara umut dağıtmaya adanmış bir dj'in, mühendislerin hayatlarına giriyor, Mexico City sokaklarında dolaşıyorsunuz. Bununla da kalmıyor. Güney Amerika'daki özgürlük mücadelesini, 2. Dünya Savaşı'ndaki direnişi, hayatlarını İspanya'daki faşistlerle savaşmaya adanmış insanların hikâyelerini okuyorsunuz. Kısa sürede Türkçeye de çevrilmesini umalım.

An Easy Thing, 1977'de yayımlanmış *Cosa facil*'in 1990'da yapılmış İngilizce çevirisi. 2005 baskısının iki özelliği var: Bu Britanya'da yayımlanan ilk Taibo II romanı. Taibo II'nin diğer tüm İngilizce çevirileri ABD'de yayımlanmıştı. Fakat daha ilginç, kitabın yayıncısı. Friction Books, Britanya'da muhteşem George olarak anılan Respect milletvekili solcu George Galloway'in *The Daily Telegraph*'a, kendi tabiriyle burjuvaziye, açtığı tazminat davasından kazanılmış parayla finanse edilen bir yayınevi. *An Easy Thing* ilk kitapları. Sırada diğer Taibo II'ler var. Bunların en çok merak uyandıranı, yakında Türkiye'de de yayımlanacak olan *Muertos Incómodos* (Huzursuz Ölüler). Altıncı² Belascoarán Shayne polisiyesinin de bir özelliği var. Kitap çift imzalı. Hikâyenin ana kahramanlarından biri El Sup. Yani kitabın fikir babası ve ilk yazarı, adını Zapatista ayaklanmasıyla duyduğumuz Subcomandante Marcos'un ta kendisi! Zapatistalar adına on yılı aşkın bir süredir yayımlanan bildiriler, kendi imzasını taşıyan geleneksel hikâyeler ve çocuk kitapları sayesinde, Subcomandante'nin edebi mahareti hakkında kayda değer bir bilgimiz vardı zaten.

Taibo II, 1994'teki ayaklanmanın ilk günlerinde Zapatistaları, "Zümrüdüanka diriliyor" diye selamlamıştı:

Ülke 1994'e bir ayaklanmayla giriyor ve isyankârlar haricinde hiç kimse ne olduğunu anlamıyor. Kendilerine Zapatista diyorlar. Tarih kendini tekrar eder. Meksika'da her zaman tekrar eder. Taş devrinden kalma Marksistler tarihin kendini fars olarak tekrar ettiğini tekrarlamaktan asla usanmazlar ama bunun meseleyle bir alakası yok. Tarih kendini öç almak için tekrar eder. Meksika'da geçmiş seyahat eder, sürer, aramızda dolanır. Zapata temel imgedir: inatçılık, kısa süren fakat satılmamış bir rüya. [. . .] San Cristóbal'ı aldıklarında, Zapatistalar belediye arşivini, mali kayıtları, tapu senetlerini yaktılar. Tarihi arşivin yöneticisi onlarla pazarlık yaptı: "Arşivi yakmayacaksınız. Oradaki evrak bu şehrin kökeninin tarihini anlatıyor. 17. yüzyıl köylü isyanlarının ve Tzeltal ayaklanmasının tarihi var orada." Zapatista heyeti toplandı. Sadece arşivi yakmaktan vazgeçmediler, başına bir

²10. olacak—ög, 2007.

de nöbetçi diktiler.³

Taibo II, bundan tam on yıl sonra aldığı bir mektubun kendisi çok şaşırttığını anlatacaktır. Mektup Subcomandante Marcos'tandır ve kendisine ortak bir polisiye yazmayı teklif etmektedir. Bu tarihi fırsatı geri çevirmez Taibo II. Marcos'un yazdığı ilk bölüm geçen sene Aralık ayının başında *La Jornada*'da yayımlandı. Taibo II sonraki hafta sonu ikinci bölümü yazdı ve devamı geldi. Anlatılan siyasi iktidarın suiistimalidir. Aksi lakaplı Zapatista dedektifi Elias Contreras ile belki de gelmiş geçmiş en politik dedektif Belascoarán Shayne'in yolları, namılı mücrim Morales'in peşinde Mexico City'de kesişecektir.

İspanyolca bilip Türkçe çeviriyi bekleyemeyecek kadar sabırsız olanlar için geçtiğimiz bahar yayımlanan kitabı satın almak şart değil. Polisiyemizin güzel resimlerle bezenmiş 12 kısım tekniline birden tefrika edildiği *La Jornada*'nın web sitesinden erişilebilir.

Gene bir an evvel Türkçeye çevrilmesini umarak Belascoarán Shayne dizisinin beşinci kitabının adını da verelim: *Suenos de frontera* (1990); İngilizce çevirisi, *Frontera Dreams* (2002). Polisiye düşkünlerine, Güney Amerika ve toplumsal mücadeleler tarihi meraklılarına ve ders olsun diye, edebi bir tür olarak polisiyeyi hakir görenlere de bir tavsiyem olacak. Geçen sene yayımlanmış bir araştırma: Küba'da ve Meksika'da Polisiye Roman.⁴ Héctor Belascoarán Shayne, daha önce de araştırmalara konu olmuştu. Ama bu kitabın içinde kendisine ayrılmış koca bir bölüm var.

İyi okumalar.

PIT II ile kısa (mutlu) bir konuşma⁵

İlan Stavans: Yazmaya ne zaman ve nasıl başladınız?

Paco Ignacio Taibo II: Harfleri biraraya getirmeyi ilk öğrendiğimde, mantığımı kullanmaya başladığım ilk an. O zamandan bu yana yazmak benim alınyazım oldu. On bir yaşında bir dergi yayımlama yolunda ilerliyordum, on üçünde ilk kısa hikayemi yazdım. On beş yaşımdan beri gazeteciyim, beşimden beri meraklı bir okur ve ilk romanımı 20 yaşında tamamlamayı becerdim, bereket versin hiçbir zaman yayımlanmadı. Bu saplantının, kendisi de bir yazar olan büyük amcam ve dünyadaki en iyi mesleğin ip cambazlığı ya da itfaiyecilik değil (bunlar şüphesiz en iyi ikinciler), yazarlık olduğunu düşünen gazeteci, romancı ve eleştirmen babam Paco Ignacio Taibo tarafından beslenen aile geleneğinin bir parçası olduğunu zannedirim. Ben beş yaşımdayken babam çalıştığı gazeteden eve gece yarısı döner, gidip yatmak yerine yemek masasının üstüne gazete ve havlu serip üstüne de Olivetti daktilosunu kordu. Sonra da evdekileri uyandırmamak

³Paco Ignacio Taibo II, "Images of Chiapas: Zapatista! The Phoenix Rises", *The Nation* 258: 12 (1994).

⁴Persphone Braham, *Crimes Against the State Crimes Against Persons: Detective Fiction in Cuba and Mexico* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2004), 200 sayfa.

⁵İlan Stavans, "A brief (happy) talk with Paco Ignacio Taibo II", *The Literary Review* 38: 1 (1994), 34-37.

için olabildiğince az ses çıkararak romanını yazardı. Şafak sökene dek yazardı. Sessizce yataktan çıkar, masanın altına kıvrılırdım. Babamın tanıklık etmemi gerektiren çok önemli bir iş yaptığından emindim. Hayatımın ilk yıllarında bir Olivetti'nin ninnileriyle uyudum.

IS: Ne tür bir teknik, nasıl bir program izliyorsunuz? Size ilham veren, kötü ruhları kovan bir tilsiminiz var mı?

PIT II: Gün boyu, her saatte yazarım. Müzikle çalışmaya meylim var – ne kadar ritmik olursa, o kadar iyi. Richard Wagner ve Carlos Santana örneğin. Tek tilsimin iş değiştirmek. Doymak bilmez bir yazarım. Hemen şu an üç romana başlamış olabilirim, diğer üçünün notlarla taslağı çıkarılmıştır, 1920'lerin Meksikalı anarşistleri üzerine tarihsel bir makale, bir de çizgi-roman senaryosu. Birinden diğerine geçerim. Bir projede bir yere varamadığımı anladığım an onu terkeder, bir diğerine başlarım. Tıkandığım anlar vardır, o an geldiğinde karşı koymam, seyahat ederim ve kendimi orda burda amme yararına projelere yardım etmeye adarım.

IS: Héctor Belascoarán Shayne ile ilk karşılaşmanız nasıl gerçekleşti? Fiziksel görünümünü ve entelektüel niteliklerini neye borçlu?

PIT II: Héctor Belascoarán Shayne eleme sonucu doğdu ve fiziksel görünümünü çeşitli şeylere borçlu. Köksüz, orta sınıfın bir mültecisi, çılgınca meraklı, inatçı, yoldaşı Meksikalılara karşı mizahi duygularla yüklü ve bir parça melankolik. Aslında, fiziki görünümünü 15 yıl öncesinin modasını takip eden antropolog bir arkadaşına, Sergio Perello'ya borçlu. Belascoarán Shayne 15 yıl geriden gelerek Belascoarán Shayne oldu. Romanlar boyunca aldığı yara berelerin de fiziksel görünümünü belirlediğini eklemeliyim: kaybedilmiş bir göz, hafif bir aksaklık, kemiklerini gıcırdatan rutubetin dehşeti.

IS: Karakteri Sherlock Holmes'dan sıkılan Arthur Conan Doyle, daha sonra okurlarlarının ricasıyla diriltmek üzere, bir seferinde onu öldürdü. Belascoarán Shayne de *Aynı Şehre Dönüş* romanınızda yeniden dirilmiş benziyor. Sizi kontrol mu ediyor, yoksa tam tersi mi geçerli?

PIT II: Birbirimizi kontrol ediyoruz. Onu ben öldürmedim, dramatik mantık, olayların gelişimi öldürdü. Sonra okurlar protesto ettiler. Destanın bitmediğine karar verdim ve onu hayata döndürdüm. Beyaz büyü!

SI: Belascoarán Shayne ve Phillip Marlowe arasındaki nasıl bir ilişki var? Farkları ne?

PIT II: Farklar yalnız kahramanın, yabancının yapısında: tek başına yaşama kabiliyeti, (Marlowe'da) arkadaşlara, (Belascoarán Shayne'de) belirli saplantılara bağlılık. Raymond Chandler'in karakteri rasyonel bir tarih içinde

hareket ediyor, benimkiyse Kafkaesk ve yozlaşmış, kaotik bir atmosferle çevrili: Mexico City.

IS: Yaygın popülerliğinizi neye borçlusunuz?

PIT II: Alışılmamışlığa... Sanırım Meksikalı okur romanlarımda kırık bir ayna, onları ahlâki olmayan hakikate teslim olmamaya davet eden bir teklif buluyor.

IS: Polisiye roman neden bu denli çekici?

PIT II: Maceranın cazibesi, bilinmeyenin erdemleri, şehirleri ve eski gizemleri çözmeye yönelik inanılmaz bir kabiliyet, kısıtlı koşullarda varolan bir dizi karakter yüzünden. İyi roman iyidir, polisiye bir olay örgüsü varsa daha da iyidir...

IS: Sizden önce, Meksika'da polisiye roman Chandler, Dashiell Hammett ve Ernest Hemingway'in kirli gerçekçiliğine bağlı değildi. Nasıl oldu? Bu yeni rabitanın sebebi ne?

PIT II: Aslında ben kelimenin en kötü, anlatıcıların anladığı manasıyla Chester Himes ve Jim Thomson'ın çirkin-kirli-kahrolası gerçekçiliğine bağlıyım. Buna kara mizah ve ahlaki konularda Kafkavari bir bükülme ekledim. Benimle aynı yıllarda yazan ve edebiyatı yıkıcı bir ifsat olarak gören bir anlatıcılar kuşağına aidiyet duyuyorum: Manuel Vazquez Montalbán, Jerome Charyn, J. P. Manchette, Jean Francois Villar, Juna Carlos Martelli, Alberto Sperati, Per Wahloo, Robert Littell, Martin Cruz-Smith; benzeri bir biçimde, kurgusal olmayan tanıklıklar kaleme alan çağdaş bir yazarlar akımına: Rodolfo Walsh, Miguel Bonasso, Joseph Wambaugh ve Guillermo Thorndyke.

[...]

IS: Meksika yozlaşmanın şiddetinden adaletin yokolduğu bir ülke. Sizin milli polisiye edebiyatınızın ana teması bu mu?

PIT II: Evet, fikir bu. Suç, sistemin bir parçasını teşkil ediyor ve ona mantıksal ve tutarlı bir biçimde eklenmiş. Bu yüzden, çözüm de suçun bir parçası. Polisin, tüm yeraltı örgütlerden, Mafya'dan ve bir dizi marjinal çalgından daha fazla ölüme yol açtığı bir şehirde yaşıyorum. Luis Gonzales de Alba, 1968'deki Tlatelolco hareketinin öğrenci lideri, iki caddenin kesiştiği bir kavşakta, hiçbir zaman bir tramvay hattının bulunmadığı bir yerde ve şehrin öte tarafında binlerce kişiye konuşurken, bir tramvayı yaktığı için saçma bir şekilde dört yıl hapse mahkûm edildi. Meşhur deyişi, elbette ona borçluyuz: "Polis her zaman suçlanmalıdır."

Çeviren: Özgür Gökmen